

Dialektoptegnelser fra øresundsfiskerlejerne i 1932 – og spørgsmålet om øresundsmålene

Af HENRIK HOVMARK

I denne artikel gives en beskrivelse af en målrettet indsamling af data fra øresundsfiskerlejerne i 1932 som led i fremskaffelsen af materiale til Ømålsordbogen. Hvor meget blev der indsamlet og hvordan? Hvilke typer af data? Hvilken kvalitet? Artiklen diskuterer også hvordan materialet evt. kan belyse spørgsmålet om eksistensen af et særligt øresundsmål, med fx skånsk-svenske træk. Der peges på en række forudsætninger og faldgruber som der i givet fald skal tages højde for ved en sådan brug. Der gives også eksempler på mulige sproglige særtræk for øresundsfiskerlejerne i materialet. Endelig peges på bestemte sociokulturelle og historiske forhold af betydning for opkomsten af et evt. øresundsmål, og for vurderingen af sproglige træk fra øresundsfiskerlejerne i materialet fra 1932 og senere.

1 Øresundsmål – myte eller realitet?

I 1968 skriver Peter Skautrup følgende i sin sproghistorie:

Øresundsmålene omfatter dialekten i fiskerbyerne langs Øresund samt Dragør og St. Magleby på Amager og minder ordmelodisk om bornholmsk (med højere tone på trykssvag efterstavelse); Amager og fiskerbyerne Hornbæk og Ålsgårde mangler endvidere stød. (Skautrup 1968.4: 108)

Beskrivelsen indgår i afsnittet om sjællandsk i de danske dialekter hvor det i starten også hedder:

Groft kan der i området endnu sondres mellem *nordsjællandsk*, *vestsjællandsk* og *sudsjællandsk*, hvortil kommer *øresundsmålene*, *københavnsk*, *sejrøsk* og dialekten på mindre øer (som Agersø og Omø). (Skautrup 1968.4: 107)

Skautrups beskrivelse har uden tvivl sin rod i Kort over de danske Folkemaal (Benike & Kristensen 1898-1912). På Kort 74 (Stød og tonefald) ses den lille strækning

på den sjællandske nordkyst markeret som stødløs, og i den tilhørende tekst hedder det:

På Sælland går skellet fra Dybsø fjord til Præstø fjord, således at stødet næppe er gammelt i Vejlø, Hammer og Bårse sogne, hvor det dog nu kan høres. Måske østranden af Stævns (med Store Heddinge) også er usikker. Amager og de nordsjællandske fiskerlejer Hornbæk og Ålsgårde mangler stød. Det samme gælder alle Sydøerne med Agersø-Omø (Mandemark på Møn, som har mange indvandrede, har stød) og Skåne-Bornholm.

Eksemplerne tyder på at forestillingen om et fænomen ved navn ”øresundsmål” blev etableret inden for dialektologien og var en del af det billede man havde om sjællandsk i første halvdel af 1900-tallet. I Poul Andersens grundbog i dialektologi fra 1954 ses øresundsmålet også, med stort set samme definition og formulering, og som et særligt område på linje med Sejro, Agersø-Omø – og kalundborgjysk:

5. Øresundsmålene, dvs. Dialekten i Fiskerbyerne langs Øresund, samt spec. Dragør og St. Magleby på Amager (men ikke Kastrup, Tømmerup og Tårnby). De nævnte Dele af Amager har bornholmsk Accentuation (højere Tone på den tryksvage Efterstavelse end på den trykstærke Stavelse). (Andersen 1954: 9)

I Ømålsordbogens samlinger dukker termen også op. Afskrifterne ved den faste medarbejder Ole Widding af fiskeriord i Frederik Rostgaards samling i Universitetsbiblioteket (171 4to.) bærer fx stemplet ”Øresundsmaal”. At der blev fremstillet et stempel, viser både at man – i hvert fald nogen – på redaktionen anerkendte fænomenets eksistens, og at det var eller måtte blive så udbredt mht. data at et tidsbesparende stempel var på sin plads. I protokollen over indkomne sedler til den alfabetisk ordnede samling til den kommende ømålsordbog ses betegnelsen også brugt ved Rostgaard-sedlerne som markering af ”Sogn & Egn” og som ”Stedsbetegnelse” (Alfabetisk protokol, hæfte 2, opslag 191), og som overskrift ved to ordlisteudskrifter fra Dragør og St. Magleby (Alfabetisk protokol, hæfte 1, opslag 43); indføringerne kan tidligst være fra 1932 og næppe meget senere.

Og undervejs i arbejdet med foredraget ved seminaret dukkede fænomenet også uventet op. I et brev dateret 21. maj 1972 fra Eli Fischer-Jørgensen til cand.mag. Børge Rasmussen (som vi skal komme nærmere ind på i afsnit 3) stod der pludselig i en passage om intonationen i bornholmsk og københavnsk: ”... man har jo før talt om en Øresundsdiialekt – og der er så vidt jeg husker et Dragørområde uden stød” (Ms.saml. Acc.nr. 287,I). Passagen er som et ekko af en diskurs der længe svævede i luften, men som efterhånden døde ud. Det er i øvrigt værd at bemærke at K.B.

Jensen i sin artikel om sjællandsk i 1927 ikke nævner øresundsmålet, og de stødløse områder på kortet over Sjælland omfatter ikke fiskerlejerne på nordkysten, kun de velkendte der også ses i Ømålsordbogen: Amager, Agersø-Omø og sydlige Sydsjælland. K.B. Jensen kendte naturligvis Bennike & Kristensen (1898-1912), og spørgsmålet er om udeladelsen af øresundsmålet var bevidst. Måske var det ikke alle der delte opfattelsen af at der fandtes et ”øresundsmål”? Pudsigt nok er det K.B. Jensens kort over Sjælland som Skautrup gengiver i sin sproghistorie.

Øresundsmålet var med andre ord en realitet i første halvdel af 1900-tallet, vel at mærke som diskurs, for den helt store udfordring ved fænomenet og måske en væsentlig grund til at det døde ud, er at der mangler data der kan dokumentere fænomenets faktiske eksistens og specifikke karakteristika. Det er velkendt at vi ikke har de originale data bag Bennike & Kristensen (1898–1912) – og særlig ærgerligt i denne sammenhæng da meget tyder på at dette værk har spillet en nøglerolle i tilblivelsen af diskursen. I dag har øresundsmålet mere karakter af myte – og den foregående redegørelse har også vist ansatser til en slags utilsigtet og på sin vis også bekymrende mytedannelse i og med at fænomenets eksistens i visse tilfælde alene er blevet opretholdt fordi man har videreført beskrivelser uden at have set nærmere på tilgrundliggende kildeforhold og data. Samtidig er der så mange udsagn, især om stødløshed og intonation, at man heller ikke uden videre kan afvise muligheden af et øresundsmål der omfatter mere end blot Dragør og St. Magleby, og som fx kan vidne om sprogkontakt og påvirkning mellem skånsk-svensk og øresundsfiskerlejerne. Øvelsen må derfor primært bestå i at finde så mange relevante data frem som muligt der kan give mulighed for bedre at vurdere fænomenet: myte eller realitet?

Som et led i denne øvelse skal vi i det følgende se på nogle indsamlinger der blev foretaget ved Ømålsordbogen i 1932. I juni måned dette år dukker der en række notitser op i landets dagblade (med Politiken som kilde) der annoncerer at ”to unge Filologer” Ole Widding (OW) og Børge Rasmussens (BR) vil foretage sprogundersøgelser langs Øresunds kyst. Turen blev helt nøjagtigt indledt 8. juni (jf. notitsen i *Ærø Avis* 9. juni hvor der står ”i Gaar”) og var senest afsluttet 14. juni for OW’s vedkommende – på denne dato får OW nemlig udbetalt sit honorar på 86 kr. for ”Optegn. i Nordsjæll.” ifølge Udvalg for Folkemaals (Uff) regnskabsbog fra 1931–32. BR kan muligvis være kommet hjem lidt senere, i Besøgs- og Mødeprotokollen noteres det at han afleverer ”12 Kvbl. fiskeript.” 25. juni, og at han 27. juni får udbetalt et honorar på 10 kr. (!). I juli måned har de to filologer tilsyneladende haft tid til at foretage en første vurdering af materialet – her møder man nemlig nye notitser der rapporterer om resultaterne. Den begejstrede tone fortjener at blive gengivet og citeret i sin helhed:

To unge Filologer, Ole Widding og Børge Rasmussen, har foretaget en Række Sprogundersøgelser langs Øresunds Kyst. Widding udtaler til Politiken, at man i Nordsjælland har fundet Lighed med skaansk Maal. Flere Ting udtales akkurat som i Skaane og der er ikke Tvivl om, at der tidligt har været livlig Forbindelse mellem Befolkningen paa de to Kyster.

Meget utålmodigt må man spørge: Hvad var det så de fandt? Hvad dækker de dristige påstande over helt konkret? Hvad menes der med ”Lighed” og ”akkurat som i Skaane”? Hvornår er ”tidligt”? Og hvilken befolkning er ”Befolkningen” mon? I hvert fald må en nærmere og grundig undersøgelse af materialet være både relevant og nødvendig.

2 Data om øresundsmålet fra 1932 – forudsætninger og faldgruber

Det kan umiddelbart virke som en forholdsvis simpel opgave at finde materialet fra 1932 frem (igen) og se hvad det rummer af data om et eventuelt øresundsmål, men der gemmer sig forskellige faldgruber i en sådan undersøgelse.

For det første er det nødvendigt at have både sproglige og sociokulturelle data på plads. Notitsen fra 1932 gav anledning til at efterspørge nogle sproglige data, men også nogle sociokulturelle data, fx data der kan dokumentere en kontakt på et givet og relevant tidspunkt mellem Skåne og de nordsjællandske fiskerlejer. Et sprogligt træk alene, fx stødløshed, er ikke tilstrækkeligt bevis, der må også være belæg for en kontakt mellem Skåne og øresundsfiskerlejerne. Og tilsvarende er belæg på sociokulturel kontakt ikke i sig selv belæg på en sproglig påvirkning. Dette kan dog anses for at være en generel forudsætning for at kunne påvise eksistensen af et hvilket som helst ”mål”, ikke kun et ”øresundsmål”. Det er derfor lige så vigtigt at være opmærksom på nogle af de forhold, undertiden faldgruber, der gemmer sig i en undersøgelse af det specifikke spørgsmål om øresundsmålet.

Vi har et projekt og en ambition om at rekonstruere et evt. øresundsmål. Men når vi som led i dette opklaringsarbejde ser på materialet fra 1932, er vi også nødt til at rekonstruere hvad der foregik i 1932, dvs. se på de relevante kontekster her. Hvis vi finder en særlig form der kunne pege på fx ældre københavnsk eller skånsk, må vi undersøge *den sociokulturelle kontekst* der kan være relevant for en sprogpåvirkning, fx kontakt mellem fiskersamfund på begge sider af Øresund eller befolkningsmigrationer fra København og nordpå langs fiskerlejerne. Men vi er også nødt

Figur 1: Notits om indsamlingerne i 1932.

til at tage højde for optegnelserforholdene, dvs. *dataindsamlingskonteksten*. Indsamlingen i 1932 indgik som en del af arbejdet med Ømålsordbogen og dermed efter visse retningslinjer og dagsordener som kan have (haft) indflydelse på hvor mange og hvilke data der blev indsamlet, og dermed på hvor dækkende eller repræsentativ en funden form kan siges at være (jf. afsnit 3.2 og Gudiksen 2021). Der var heller ikke nogen båndoptager til rådighed, de sproglige data måtte nedfældes på papir i marken, hvilket sætter yderligere fokus på den enkelte indsamler, dennes faglige og evt. personlige baggrund, evner og erfaringer med at optegne under disse, ganske svære betingelser (jf. afsnit 3.3 og 3.4).

Når man står med data indsamlet i 1932, må man desuden være opmærksom på at dialekterne på dette tidspunkt allerede er i bevægelse, bl.a. under indflydelse af København og københavnsk – en i bogstaveligste forstand meget nærtliggende faktor i dette tilfælde. Også her er den sproglige bevægelse tæt forbundet med socio-kulturelle bevægelser. Det ses og bemærkes allerede tydeligt i optegnelserne fra Skovshoved fra 1923. Vi har her bevaret et brev fra optegneren Aage Rohmann til Udvalg for Folkemaals formand Marius Kristensen, der kan ses som en nøgle til og et oplæg til diskussion eller tolkning af de optegnede former, som i flere tilfælde er anderledes end man måske kunne forvente. Rohmann er her udmærket klar over at uventede former ikke uden videre kan tolkes som udtryk for ”autentiske, oprindelige, upåvirkede” former. Han bemærker for det første at de sproglige former der nedfældes, ikke er meddelernes egne (længere), men er erindrede former: Det daglige talesprog er ”erstattet m. et mere el. mindre dialektfarvet rigsmål, selv hos de allerældste” – ”Den virkelig dialekt i Skovh. tales ikke mere av nogen”. Rohmann noterer desuden ”stor usikkerhed” i brugen af stødet, noget han tilskriver dels en stærk påvirkning fra rigsmålet, dels en mulig påvirkning fra skånsk-svensk som følge af mange ægteskaber med kvinder fra Hven. Der kan altså være forskellige lag til stede i et sprogligt materiale, forskellige generationer eller sprogvarianter. De sproglige varianter som det er relevant at forholde sig til, dengang som nu, er (nord)sjællandsk, skånsk-svensk og københavnsk.

Endelig har arbejdet med denne artikel antydnet at man i visse tilfælde skal være varsom med uden videre at godtage en ældre markering af en sproglig form som ”øresundsmål”, for markeringen kan være resultatet af en forhastet tolkning i fortiden og en for ukritisk videreførelse af en utilstrækkeligt dokumenteret konstruktion i selve det dialektologiske og sprogvidenskabelige miljø.

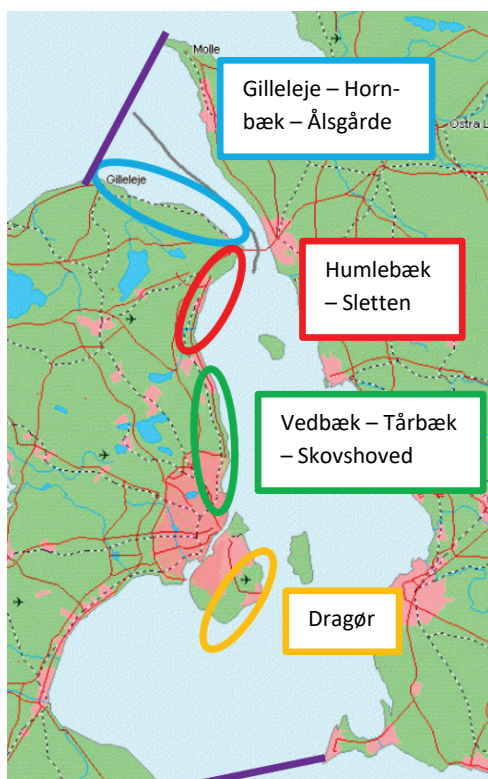
3 Indsamlingerne i 1932

3.1 Hvor blev der indsamlet – og hvor meget?

I Poul Andersens rapport om Udvalg for Folkemaals arbejde i perioden 1909–32 anføres følgende:

Stud. mag. *Børge Rasmussen* har efter Instruktion af Udvalgets faste Optegner *Ole Widding* foretaget en Række Optegnelser af Sproget i de nordsjællandske Øresundsfiskerlejer (Fortsættelse af Arbejdet, der paabegyndtes i Dragør og Skovhoved ved Magister Rohmann) og har hjembragt Materiale fra Sletten, Humlebæk og Hornbæk. (Andersen 1932: 190)

De tre lokaliteter ses på Figur 2, der også angiver grænserne for Øresund mod nord og syd. Det ses også hvor tæt den danske henholdsvis svenske kyst ligger på hinanden, ikke kun syd, men også nord for Helsingør (men ikke i Køge bugt). *Sletten* ligger meget tæt på *Humlebæk* og i samme sogn. BR besøgte også *Gilleleje* forholdsvis tæt på *Hornbæk* på sin rejse, og der er også materiale fra *Tårbæk* fra 1932 optegnet af OW. Der er seddelmateriale fra både BR og OW fra Sletten-Humlebæk, hvorefter de muligvis har delt sig – i hvert fald er materialet fra *Gilleleje* optegnet af BR alene, og tilsvarende er materialet fra *Tårbæk* OW's alene. Endelig er *Vedbæk*, *Skovshoved* og *Dragør* medtaget. Der blev i 1941 indleveret et mindre materiale af Kaj Bom fra *Vedbæk*, som vist blev indsamlet over en årrække forinden. Og *Dragør* og *Skovshoved* tæt på København mod henholdsvis nord og syd, genstand for Rohmanns indsamlinger i 1922 og 1923, afslutter rækken af fiskerlejer. Fiskerlejerne fordeler sig forholdsvis jævnt langs Øresund, og omfatter ikke overraskende Hornbæk (og Gilleleje), det stødløse område inkl. *Ålsgårde* ifølge Bennike & Kristensen (1898-1912).

Figur 2: Fiskerlejerne i Øresund.

Sted	Tid	Optegner	Metode	Antal udskrevne sedler
Gilleleje	1932	Børge Rasmussen	Billedsamlingen ("fagordsemne")	1900 sedler 3 meddelere (60 og 86 år samt "gml")
Hornbæk	1932	Børge Rasmussen	Billedsamlingen ("fagordsemne")	? (ingen oplysninger fundet)
Sletten (Humblebæk)	1932	Børge Rasmussen og Ole Widding	Billedsamlingen ("fagordsemne")	600 sedler 4 meddelere (ca. 70, 80, 80 og 90 år)
Vedbæk	1941	Kaj Bom	"Fagordsemne" (artikel om både, Kristen Møller 1937)	200 (+150) sedler Hr. og Fr. Olsen
Tårbæk	1932	Ole Widding	Billedsamlingen ("fagordsemne")	315 sedler
Skovshoved	1923	Åge Rohmann	Ordliste og Billedsamlingen	400+100+?+725 sedler
Dragør	1922	Åge Rohmann	Ordliste	400+725

Tabel 1: Oversigt over indsamlingerne i 1932 – samt henholdsvis 1922-23 og 1941. Antallet af sedler gælder kun for de empiriske indsamlinger i 1932 m.v., ikke evt. sedler fra andre (samtidige) kilder eller samlinger, fx materiale fra lærer Terslin i Gilleleje eller dyrlæge Lorentzen i Tårbæk (jf. afsnit 6). Tallene fra Skovshoved og Dragør er generelt usikre.

Når der indkom nyt seddelmateriale til den alfabetiske samling ved Ømålsordbogen, dvs. oplysninger der var anført eller udskrevet på kartotekssedler med et opslagsord og faste oplysninger om især lokalisering og kilde, blev det noteret i det alfabetiske katalog. Det har imidlertid ikke været muligt at finde oplysninger om materialet fra Hornbæk i kataloget, men sedler fundet i forbindelse med de sproglige undersøgelser til denne artikel viser at BR var der og indsamlede et materiale. Generelt må det siges at omfanget af materiale fra Gilleleje og Sletten er ganske solidt, i omfang og i kraft af at der ikke kun er tale om en enkelt meddeler; materialet fra Tårbæk og Vedbæk er til gengæld noget mere spinkelt. Man skal igen huske at de praktiske betingelser var meget anderledes end i dag. Man havde ikke mulighed for at lave lydoptagelser, og for at udnytte den sparsomme tid var optegnelserne meget målrettede, ligesom man opsøgte de meddelere hvor der var størst sandsynlighed for at få et brugbart materiale med hjem (i dette tilfælde ældre fiskere). Det vil derfor typisk være mere relevant at se på hvilket materiale der blev indsamlet end på det blotte antal når man skal vurdere materialets omfang, karakter og værdi.

3.2 Hvilken type materiale blev der indsamlet?

Datamaterialet fra øresundsfiskerlejerne blev indsamlet som led i arbejdet frem mod Ømålsordbogen, og det er derfor vigtigt at være opmærksom på hvor dette indsamlingsarbejde præcist befandt sig i netop 1932. Allerede da Udvalg for Folkemaal (Uff) blev grundlagt i 1909, var Ømålsordbogen blevet defineret som udvalgets væsentligste opgave, men selve indsamlingen blev først lagt i faste og målrettede rammer med reetableringen af Uff i 1922 (jf. Gudiksen & Hovmark 2009: 21ff.). Herefter starter til gengæld et intensivt forløb i de følgende to årtier hvor indsamlingen af data justeres efterhånden som man bliver bevidst om hvilket materiale man må have til rådighed for at kunne udarbejde en så omfattende, sprogvidenskabelig ordbog. Dette forløb fremgår af ordbogens leder Poul Andersens to rapporter om arbejdet fra 1932 og 1939. Andersen 1932 vidner især om i hvor høj grad de første års arbejde er præget af at skaffe et materiale der er tilstrækkeligt dækkende, mens Andersen 1939 viser hvordan tankerne om det konkrete slutprodukt begynder at sætte dagsordenen for uddybende indsamlinger, og for hvordan de og materialet skal organiseres. Den følgende opstilling giver en oversigt over forløbet. Oversigten har til formål at synliggøre progressionen og viser kun absolutte hovedtræk – for detaljer se Gudiksen & Hovmark (2009).

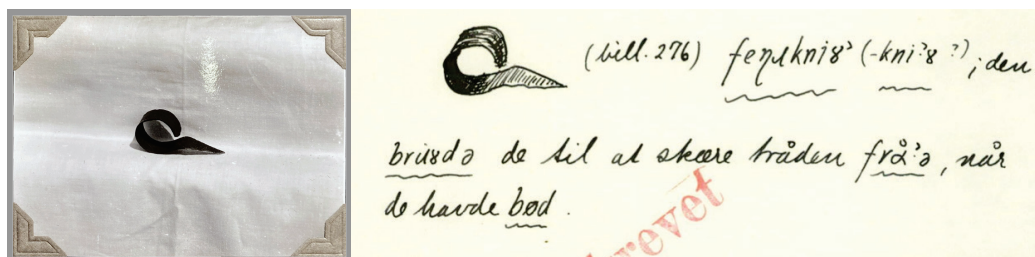
År	Hjælpe midler	Primært materiale	Centralt fokus
1909–22	Ordliste og blokbøger	Udtale og bøjning (og ordforråd)	Lydsystemer
1922–26	Ordliste, blokbøger og billedhæfte	Udtale, bøjning og ordforråd	Lydsystemer, betydning og brug
1926–29	Den Store Spørgeliste (DSS)	Ordforråd i kontekst (emner – sproglig-saglig)	Betydning og brug
1929–32	De fraseologiske spørgelister Punktundersøgelser	Fraseologi	Sproglig kontekst
		Udtale, bøjning og ordforråd efter område	Væsentlige dialektgrænser og dialekttræk
1932–35	Fagordsoptegnelser	Detaljerede betydnings- og brugsoplysninger	Præcis betydning og brug i specifik kontekst
	Punktundersøgelser	Udtale, bøjning og ordforråd efter område	Væsentlige dialektgrænser og dialekttræk
1935–	Saglige spørgelister Komplettering Ordbogsplan	Detaljerede betydnings- og brugsoplysninger Udtale, bøjning, betydning, brug	Præcis betydning og brug i specifik kontekst > Ordbogsartikel > Ømålsordbogen

Tabel 2: Oversigt over hovedpunkter i det centrale dataindsamlingsforløb til Ømålsordbogen.

Den minimale oversigt peger på at man løbende bliver opmærksom på hvilke krav materialet skal leve op til for at det endelige mål, ordbogen, skal kunne realiseres på en tilfredsstillende måde. Materialet udviser løbende utilstrækkeligheder som må udbedres. Først er det den åbenlyse mangel på ordforråd eller leksikon, altså ordenes betydning og brug i kontekst. Dernæst bliver det klart at der er behov for fraseologisk materiale, både løsere og mere fast. Derefter viser det sig at hvis man skal kunne beskrive indholdet ordentligt, og leve op til idéen om at ordbogen skal sætte ord og betydninger i systematisk relation til landbefolkningens livsverden og kulturhistoriske kontekst, er man nødt til at gribe arbejdet med emnerne mere dybtgående an. Den løst organiserede emneordliste (Den Store Spørgeliste) og de fraseologiske spørgelister havde ”for længst udspillet sin Rolle” (Andersen 1939: 42). Herefter (1932-35) begynder arbejdet med de mere specialiserede spørgelister, først inden for de håndværksfaglige områder: ”Farvereri, Fiskeri, Karetmageri, Rebslageri, Smederi og Væveri” (Andersen 1932: 204), dernæst landbrugstekniske eller mere almene arbejdsområder både ude og inde hos landbefolkningen, fx tærskning, pløjning, hø- og kornhøst, mælk og malkning, og uldens behandling, samt kalenderdage (Andersen 1939: 43). Man måtte også kunne fange geografiske forskelle i både ordforrådet, genstandes udformning og den faglige praksis (jf. Andersen 1939: 26).

Som det fremgår, falder indsamlingerne i 1932 på et tidspunkt hvor man stadig er beskæftiget med at indsamle grundmaterialet og kortlægge de væsentlige dialekttræk og -grænser (punktundersøgelserne). Når det er OW der er ansvarlig for undersøgelsen, afspejler det utvivlsomt at han netop havde Nordsjælland som et af sine punktområder, jf. også udskriften af Rostgaard (afsnit 1). Indsamlingen i 1932 falder godt i tråd med at man også gerne vil have afgrænset denne potentielle eller reelle underdialekt på Sjælland, ”øresundsmålet”, og de træk der kendetegner den. Indsamlingen benytter imidlertid ikke ordlisten med fokus på lyd og bøjning, men tager udgangspunkt i den saglige tilgang der havde været den foretrukne metode siden midten af 1920’erne, og som netop i 1932 får endnu større fokus. Men netop fiskeriet var kun meget sporadisk behandlet i Den Store Spørgeliste, formodentlig fordi emnet ikke spillede nogen større rolle i denne spørgelistes forlæg, Skautrups Et Hardsysselmål, der kortlagde sproget i Hodsager og Tvis sogne syd for Holstebro, langt væk fra fiskersamfund (Skautrup 1927–79.1: 273f.). Man medbragte derfor i stedet et særligt fiskeribilledhæfte, der bestod af ca. 10–12 billeder og illustrationer om fiskeri i Uffs Billedsamling med udvalgte redskaber, garn- og bådtyper. Det fremgår tydeligst af BR’s optegnelser fra Gilleleje. Her er vi så heldige at BR indleverede en samlet, renskrevet fremstilling af de indkomne svar, med indsatte tegninger og med reference til numrene i billedsamlingen (Top.saml. Gilleleje).

Figur 3: Besvarelse ved brug af billede 276 i Uffs Billedsamling i Gilleleje, renskrevet af BR.

På Figur 3 ses fx billede 276 og den tilhørende besvarelse som netop viser hvordan billedhæftet ikke kun genererede ord, men også fraseologisk materiale og ikke mindst brugskontekst. Faktisk fremgår det af den alfabetiske katalog at Rohmann også havde "Bh." (Billedhæftet) med i Skovshoved, og der kan næsten kun være tale om samme materiale. Denne indsamlingsmetode betyder dermed at man i materialet fra 1932 ikke kan forvente at finde systematiske oplysninger om lydsystemet – dokumentationen af specifikke lydforhold vil være afhængig af om disse lydforhold optræder i de ord som indgår i svarene på de sagligt tilrettelagte spørgsmål.

Man kunne så forvente at materialet i højere grad kunne svare på sociokulturelle forhold, men dette er kun delvis tilfældet. Fiskeriet blev som anført opfattet som et fagområde og indgik i de emner der blev undersøgt 1932–35. Men området viste sig at være alt for omfattende, og man nåede aldrig i mål med hverken spørgeliste eller en systematisk sagredaktion, vel fordi der nærmere er tale om en hel livsverden på linje med landbefolkningen. Og den faglige tilgang betyder at fx fiskerkonerne og deres rolle i fiskerhusholdningen heller aldrig blev en del af indsamlingerne. Det er ærgerligt i denne sammenhæng fordi netop fiskerkonerne havde salg og handel som et fast, traditionelt bidrag til fiskerhusholdningen, dvs. et domæne med kontakt til både kendte og fremmede sprogbrugere i både lokalmiljø og i fx København eller Helsingør (jf. afsnit 5). Fiskernes aktiviteter ud over det mere fiskeritekniske blev der heller ikke spurgt systematisk til, men materialet kan dog godt rumme oplysninger om fx kontaktflader med fiskere på den anden side af Øresund (jf. afsnit 4).

3.3 Hvem indsamlede materialet?

Ole Widding (OW, 1907–1992) blev mag.art. i nordisk filologi i netop 1932 – men havde haft ansættelse på Uff siden 1929, hvor Uff havde fået øgede bevillinger. OW – der i 1939 blev redaktør ved og kort efter leder af Ordbog over det Norrøne Prosasprog, det som skulle blive hans livsopgave – var dermed den erfarne på holdet, den "faste Optegner" som Børge Rasmussen (BR) modtog "instruktion" af.

BR (1908–ca. 1979) var født i København, hvor hans far var sporvognsfunktionsnær.* Han blev student fra Østre Borgerdyd 1927 og cand.mag. i dansk og engelsk 1935. Herefter fik han ansættelse som gymnasielærer i Tarm, hvor han forblev indtil sin død ca. 1979 (UFF modtog BR's efterladte papirer 4. juli 1979). BR udførte en række aktiviteter ved eller med tilknytning til UFF 1929–32, og for at få et indtryk af og vurdere de optegnelser BR foretog i 1932, er det relevant at se nærmere på de tre numre han optræder med i Center for Dialektforsknings manuskriptsamling.

Det første nummer er en lille samling af bogstavelig talt små sedler med optegnelser fra ”Eggen v. Killerup-Taars-Kalø v. Saxkøbing” (Hunseby og Tårs sogne) på det nordøstlige Lolland (Acc.nr. 98,12). Optegnelserne er systematiske og omhyggelige, og rummer fx et simpelt kodesystem til markering af om et ord er forældet eller sjældent, men de er også tydeligt studentikose. De få indhøstede ord, 50 i alt, overføres til ordsedler og indføres i det alfabetiske katalog af netop OW (alfabetisk katalog, hæfte 1, opslag 67). Kontakten til Lolland kan muligvis have været formidlet af OW. OW voksede op på Lolland – faderen var præst i Toreby 1913–23. OW's far fortsatte i øvrigt sin præstegerning i Tårbæk, hvilket forklarer OW's optegnelser herfra i 1932. Og måske også en særlig interesse for ”øresundsmålet”?

Acc.nr. 232 er endnu en seddelsamling, denne gang med data om ældre københavnsk, indsamlet primært hos én meddeler, rebslager Edvard Kruse f. 1853. Indsamlingen, der resulterer i 2500 sedler, finder også sted i 1932, jf. UFFs Besøgs- og Mødeprotokol 9. maj: ”Besøg af Børge Rasmussen, fik Ordliste. Vil optegne københavnsk”. Den gamle ordliste fra 1909 til systematiske lyd- og bøjningsoplysninger når dog ikke at komme i brug inden Kruse dør, men BR samler op på materialet i en lille artikel i Danske Folkemaal (Rasmussen 1937). Som nævnt var Børge Rasmussen selv født og opvokset i København.

Acc.nr. 287,I+II rummer BR's efterladte papirer, modtaget 4. juli 1979. Acc.nr. 287,I rummer materiale vedr. københavnsk og skånsk, og 287,II er endnu en seddelsamling vedr. københavnsk, dels nye udskrifter af Kruse, dels udskrifter af forskellige ældre og yngre kilder, fx Fritz Jürgensen og romanen Spild af Carl Hansen Fahlberg. Sammen med Folke Roikjer udarbejder BR i 1932 en beskrivelse af skånsk, der dels trykkes i Danske Folkemaal, dels indsættes som et tillæg til Brøndum-Nielsens Dialekter og Dialektforskning (1927), og 287,I rummer forarbejderne hertil.

Acc.nr. 287 viser at det der var BR's væsentligste interesse, helt fra 1932 og til hans død, var beskrivelsen af københavnsk og herunder mere specifikt en idé om at (ældre) københavnsk havde tydeligt skånsk-svenske intonationstræk. Det er denne tanke der får BR til at skrive til Eli Fischer-Jørgensen i 1972 (jf. afsnit 1). Det er

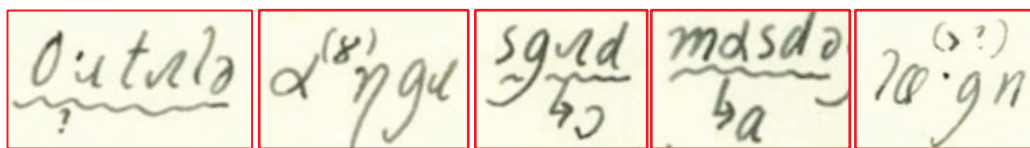
tydeligt at BR prøver at få sine tanker publiceret inden det er for sent. I 1975 forsøger han at få en længere artikel publiceret i Danske Folkemaal, men den afvises, bl.a. med henvisning til at væsentlige dele allerede er publiceret i BR's bidrag om samme emne til Gyldendals Egnsbeskrivelser bind 12, men også fordi artiklen vurderes at være præget af for mange løse idéer og udokumenterede påstande.

BR's tanker om at københavnsk havde sit udspring i og var stærkt påvirket af skånsk eller bornholmsk kan også virke fjerne og fremmede i dag, men de stod tilsyneladende ikke alene i samtiden. Interessen kan ses som en parallel til diskursen om øresundsmålene, men ligesom denne dør den efterhånden ud. Den ses fx hos P.K. Thorsen i en artikel udarbejdet i 1910 (Thorsen 1929), hvor han argumenterer for at københavnsk kan eller må være blevet stærkt præget af skånsk i ældre tid, bl.a. med henvisning til at Skåne-siden var langt mere velstående og tætbeholdt. Thorsen henviser her til sproget i Dragør, men trækker også øresundsfiskerlejerne, tydeligvis oplysningerne hos Bennike & Kristensen (1898–1912), ind som et led i argumentationen: ”Den nordsjællandske Fiskerbefolkning taler den Dag idag med skaansk Artikulationsbasis. De bruger intet Stød, de synger” (Thorsen 1929: 151).

Set i bakspejlet er det ikke så mærkeligt at man får den tanke at give BR til opgave at optegne i fiskerlejerne. Han havde netop i 1932 beskæftiget sig med både skånsk-svensk og københavnsk, begge vigtige faktorer i en nærmere beskrivelse af et evt. øresundsmål. Han havde lavet systematiske lydbeskrivelser inden for en sproghistorisk ramme (skånsk), og også lavet samtidige optegnelser der involverede indflydelse fra rigsmål (ældre københavnsk). Og begge emner cirkulerede tilsyneladende i dele af det dialektologiske miljø. BR viste sig imidlertid at have sine begrænsninger rent fagligt, måske især når han var alene, uden ”instruktion”. I et bord-eksemplar af Brøndum-Nielsens *Dialekter og Dialektforskning* (1927) har Christian Lisse, ansat ved *Ømålsordbogen* 1948–80, noteret ganske mange korrektioner til BR's bidrag til beskrivelsen af skånsk. Og BR's indsamlinger i 1932 fra fiskerlejerne er også præget af en vis usikkerhed som er vigtig at være opmærksom på når man skal udnytte materialet til at undersøge spørgsmålet om et muligt øresundsmål.

3.4 Det indsamlede materiales kvalitet

De ordbogssedler der blev afleveret og indgår i samlingerne, er renskrifter af originale notater. Man kunne altså vente at der var taget stilling til eventuelle uklarheder eller tvivlstilfælde. Det er imidlertid ikke tilfældet for BR's materiale. Det ses både på ordsedlerne og i det lille, samlede materiale fra Gilleleje. På Figur 4 ses de typiske forbehold som BR indfører i lydskriften i den samlede renskrift fra Gilleleje i *Topografisk Samling*.

Figur 4: Eksempler på de typiske forbehold i BR's renskrevne lydoptegnelse fra Gilleleje – i ordene *åretolde*, *anker*, *skot*, *maste-* og *læggen*.

Et rent spørgsmålstegn ses jævnligt, og det må betyde at BR er i tvivl, fx om vokalen er lang i *åretolde*. En parentes ses også, men det behøver ikke nødvendigvis betyde at BR er i tvivl – det kan også markere at BR hører en ansats til en lyd, fx en halv-vokal efter vokalen i *anker*. Det er lidt mere uklart hvordan pilen ved vokalerne i *skot* og *maste-* helt præcist skal tolkes. Pilen forekommer systematisk ved en række af de åbne vokaler *a* og *å*, og kan enten betyde at BR er i tvivl om kvaliteten, eller at BR markerer at vokalen er 'mest x men i retning af y'. En kombination af spørgsmålstegn og parentes ses også, interessant nok ved stødet i *læggen* (en del af et anker). Markerer der her at stødet er "svagt" (som Rohmann beskrev det), eller at BR er i tvivl? BR kommenterer i det hele taget ikke stødets manifestation, hverken i materialet fra 1932 eller i Acc.nr. 287.

De jævnlige markeringer tyder på at BR er usikker på visse punkter som optegner, måske af mangel på erfaring. Markeringerne bruges ikke tilfældigt, men ved lydlig træk som sagtens kan være svære at kategorisere præcist i farten ved et optegnelsesarbejde med papir og blyant, især hvis man ikke er meget trænet, fx en eventuel længde på en vokal der efterfølges af et vokalisk *r*, eller de forskellige åbne *a-* og *å-*lyde. Stødet kan også være svært at høre, ikke kun for en person der måske ikke er opvokset med stød, stødets manifestation er også meget forskellig i de forskellige dialekter. Men selvom de forskellige markeringer er udtryk for en vis usikkerhed hos BR, er det trods alt at foretrække at usikkerheden lægges åbent frem. Set i det perspektiv er BR's optegnelser ikke førsteklases, og bestemte oplysningerne om bestemte træk skal bruges med varsomhed, men de er alligevel systematiske og omhyggelige – og i visse tilfælde kan den lidt usikre, forsøgsvis optegnelse måske fange en vaklen hos meddeleeren, som er interessant i en vurdering af et mål der måske ikke har et nagelfast lydsystem, men er i bevægelse.

4 Sproglige data – nogle punktnedslag og eksempler

Jeg vil i det følgende nøjes med at give nogle få, udvalgte eksempler på sproglige data i det indsamlede materiale fra 1932. Det skyldes at det i øjeblikket er forbundet med en del praktiske vanskeligheder at finde det samlede materiale frem. Materialet

– de udskrevne ordbogssedler med de renskrevne data fra indsamlingerne i 1932 – er indsat på alfabetisk plads dels i det redigerede materiale til de udgivne bind 1–12 (+13), dels i det uredigerede materiale til de kommende bind. De fleste uredigerede sedler befinder sig formodentlig i emnesamlingen Fiskeri, men næppe alle; nogle kan være placeret i andre emnesamlinger eller i samlingen med ord og udtryk uden særlig emnemæssig tilknytning, Restsamlingen. Men alle ord kan have relevant information om lydforholdene, så i princippet må alle sedler med i en tilbunds-gående undersøgelse. Da sedlerne p.t. ikke er opmærket med metadata om lokali-sering, er det en omfattende opgave at fremskaffe materialet i sin helhed.

Jeg har i forbindelse med foredrag og artikel udnyttet at der i basen med de redigerede bind (1–11, a-lindorm) kan foretages lidt mere målrettede søgninger. Fx vil fiskerlejer beliggende i et sogn være eksplicit markeret i betydningsafsnittet hvis der er tale om ord eller udtryk relateret til fiskeriet. I lydafsnittet er dette imidlertid ikke tilfældet, her markeres kun sognet. Og i begge tilfælde kan materiale fra fi-skerlejerne gemme sig under de generaliserede udbredelsesangivelser nS, S eller sågar Ø = dialektområderne Nordsjælland, Sjælland og Øerne (som helhed). Det hurtigste og til dels også mest præcise udbytte fås ved søgning på fiskerlejerne i betydningsafsnittet. Søgninger på fiskerlejerne og de relevante sogne i bind 1–12 er blevet kombineret med søgninger på forskellige sproglige træk der er eller nævnes som relevante, dels de generelle som fx stødløshed, men også specialtræk fundet i Rohmanns optegnelser fra Skovshoved. I det følgende vil jeg først bringe to eksem-pler der begge er interessante hvis man søger efter sproglige fællestræk mellem øresundsfiskerlejerne og en mulig kontaktflade med skånsk-svensk, og derefter vil jeg se kort på det mere samlede udsnit af former der fremgår af BR's renskrevne optegnelse fra Gilleleje.

En søgning på fiskerlejet Snekkersten førte fx frem til ordet *blikke* – navnet på fisken lubbe, eller på moderne dansk lyssej. Det interessante er at udbredelsen er begrænset til netop de nordsjællandske fiskerlejer, helt nøjagtigt lejerne nord og syd for Helsingør: Gilleleje, Hornbæk, Ålsgårde, Snekkersten og Humlebæk – samt Helsingør. Et opslag i kildematerialet gav yderligere oplysninger, fx henvisning til en svensk bog om Sydsvenske fiskenavne – og her hedder fisken det samme, *blekka* (Kornhall 1968: 62, 64). Der er ikke belæg fra 1932, men til gengæld udmærker materialet sig ved at have stor spredning i både tid (ældste kilde 1835, yngste 1961) og type (både mundtlige optegnelser og trykte, skriftlige kilder). Ordet har altså været etableret over en længere periode, og en kontakt blandt fiskerbefolkningerne på begge sider af Øresund er mere end nærliggende.

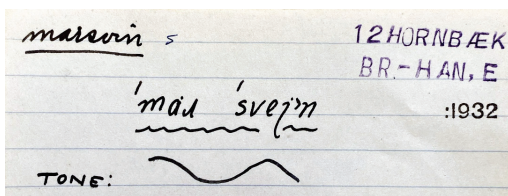
Det er ikke umuligt at finde denne type eksempler der kan styrke en hypotese om ikke bare en sprogkontakt, men også idéen om at øresundsfiskerlejerne måske udgjorde en enhed af en vis stabilitet: ordet fingerkniv brugt om det mere almindelige bødekniv er kun optegnet i Gilleleje, Sletten og Skovshoved. Men igen skal den slags eksempler der rammer plet i forhold til hypotesen, ses i sammenhæng med det øvrige og mere samlede materiale. Fx er ordet bødekniv også optegnet som variant i Gilleleje i 1932. Og alt hedder ikke det samme i alle fiskerlejerne eller på begge sider af sundet – fx fortæller en af BR's kilder i Sletten at et hold, dvs. en slags vager eller bøje på vandet, hedder *hold* i Tårbæk, men *skove* i Sletten og *støder* i Snekkersten. Variation af denne type er velkendt i Ømålsordbogen.

Men nok så vigtigt siger eksempler af denne type ikke noget om det lydlig system, intonation/stød eller bøjningsforhold i øresundsfiskerlejerne og eventuelle stabile fællestræk (eller interne særtræk) her. En målrettet søgning gav dog et interessant eksempel, og andre kan muligvis findes. I Rohmanns ledsagende brev fra 1923 noterer han at palataliseret *n* ”kan få et j-agtigt forslag (fx denne – *däjnə*)”, jf. fx bornholmsk *däjn* (Espersen). Et opslag under *denne* i Ømålsordbogen viser at lydformer med *j* faktisk også er optegnet i to andre øresundsfiskerlejer, nemlig i Tårbæk og Gilleleje. Formen fra Gilleleje er oven i købet optegnet af to forskellige optegnere (bl.a. BR i 1932) hos to forskellige meddelere, og formen findes også i en lokalhistorisk fremstilling (Terslin). Den dialektortografiske form *deingång* ses også i en lokal anekdote nedfældet i 1944 (Møller 1994: 235).

Eksemplet med ordet *denne* kan bruges til at tegne et billede af et særligt øresundsmål med en række skånsk-svenske træk opstået som følge af lokal sprogkontakt mellem især fiskerbefolkningerne på begge sider af sundet – sådan som OW og BR tilsyneladende gjorde det efter optegnelserne i 1932. Det betyder at man også skulle vente fx stødløshed i materialet fra 1932, det sproglige træk som især fremhæves som karakteristisk for de nordlige fiskerlejer af Bennike & Kristensen (1898-1912) og ikke kun for Dragør. Men her peger optegnelserne nærmere på at fiskerlejerne følger det (nord)sjællandske system. I det lille, samlede materiale fra Gilleleje i Topografisk Samling møder man således almindelige (sjællandske) stød, men nok så vigtigt også det særligt sjællandske andetledsstød, fx i *bundline*, og kortvokalstød, fx i *masten*. Af og til møder man dog også manglende stød, fx er ro- i *robåd* optegnet uden stød. Hertil kommer de tilfælde hvor BR's notation markerer en tvivl (jf. afsnit 3.4). Som nævnt kan det ikke afgøres med sikkerhed om denne tvivl viser en vaklende udtale hos meddeleren eller en usikkerhed hos optegneren. Spørgsmålet om stødet forbliver uklart. Rohmann nævner at stødet i Skovshoved er ”svagt”, og BR hæfter sig ikke overraskende ved en tilsvarende beskrivelse af Kaj

Bom om en fisker fra Vedbæk: ”Jeg har optegnet 1942 i Vedbæk hos en gammel traditionsbærer, og i hans sprog var stødet svagt artikuleret og sjældent og spillede ingen rolle” (Ms.saml. Acc.nr. 287,I). Udsagnet styrker nemlig hypotesen om en skånsk-svensk påvirkning af øresundskysten, herunder København. Kaj Bom bruger i øvrigt næsten samme ordvalg om sproget i Nyboder. Samtidig noterer BR kortvokalstød i *osse* (også) sideordnet med en form uden stød, hvilket trækker i en anden retning: (nord)sjællandsk med bevægelse i retning af (københavnsk) rigsmål (uden stød). I det hele taget ses en velkendt tendens til at former fra (d)et større, omgivende dialektområde ((nord)sjællandsk) bliver tolket som særegent for det mindre delområde (øresundsmål) (jf. fx Møller 1994: 234f.)

Tonegangen, det andet markante træk der nævnes, er svær at fange på skrift, men BR noterer faktisk en bestemt tonegang på en seddel fra Hornbæk. Det er imidlertid uvist hvad notationen dækker over – måske afspejler den primært den særlige interesse BR havde for københavnsk, herunder tanker om at københavnsk intonation historisk havde sit udspring i bornholmsk eller svensk.

Figur 5: Optegnelse af ordtone i Hornbæk.

5 Nogle væsentlige sociokulturelle forhold

Som det tydeligt er fremgået, er den sproglige situation i øresundsfiskerlejerne kompleks i 1932. Og det er den som følge af en række socioøkonomiske og -kulturelle forandringer der sætter ind i sidste halvdel af 1800-tallet. Forandringerne er genkendelige i en dialektologisk sammenhæng, men der gør sig nogle særlige forhold gældende for netop fiskerlejerne ved Øresund, dels historiske forhold, dels nogle forhold relateret til fiskerlejernes placering meget tæt på København og den måde hovedstaden specifikt ekspanderede på mod nord langs øresundskysten. Der er også her kun mulighed for at fremdrage nogle få, vigtige træk.

Der er skrevet flere bøger om Øresundskystens historie i denne periode (fx Bramsen 1995; Møller 1994). I det følgende vil vi især udnytte Topsøe-Jensen (1979) og Mikkelsen (1986) der begge er lokalhistorisk forankrede. Mikkelsen udmærker sig desuden ved at inddrage beretninger og oplysninger fra i alt 23 lokale fiskere fra fiskerlejerne på strækningen (jf. Mikkelsen 1986: 211).

Det er velkendt at sidste halvdel af 1800-tallet er præget af store samfundsmæssige forandringer som skaber bevægelse i de traditionelle dialektsamfund og sætter gang i en begyndende dialektudtynding: industrialisering, tilvandring til de større byer

og opkomsten af et mere klassedelt samfund, også på landet. Med hensyn til landdialekternes udvikling kan der mere specifikt peges på højskolebevægelsen, andelsbevægelsen, opkomsten af stationsbyer samt en løbende og stigende mekanisering (jf. fx Pedersen 2009). Men hvordan formede udviklingen sig mere specifikt i fiskerlejerne i samme periode? Det følgende vil udelukkende pege på nogle markante træk der gør sig gældende for netop fiskerlejerne langs Øresund.

Jernbanens udbygning i 1800-tallet og stationsbyernes hurtige vækst indebar store forandringer i en række landbosamfund. I øresundsfiskerlejerne spiller jernbanen og transportveje også en vigtig rolle, men forløbet er noget anderledes. Den første jernbane til Helsingør åbner allerede i 1864, men linjeføringen går over Hillerød. Øresundskysten er nemlig et udkantsområde på dette tidspunkt, uden videre bymæssig bebyggelse. Sognebyerne ligger et godt stykke inde i landet, fx Asminderød og Tikøb, og landet ud til kysten er ufrugtbar, med sandet jord, skove, moser og søer, og landbruget meget begrænset. Helsingør har i modsætning til den mere typiske danske købstad ikke noget nævneværdigt opland med landbrug og er derfor meget afhængig af fiskerlejerne som kilde til fødevarer (jf. Mikkelsen 1986: 156f.). Samfærdslen øges nok i sidste halvdel af 1800-tallet, men det er især på vandet, i form af rutesejls med dampskib der begynder i 1843. Strandvejen havde altid været i en dårlig forfatning, især på den nordlige strækning (jf. Topsøe-Jensen 1979). På et tidspunkt sejler tre skibe fast på ruten, og i 1873 øges til tre dobbeltture om dagen. Dampskibssejls, der også omfatter dagsture, "lystsejls", allerede fra 1820'erne, åbner borgerskabets øjne for landlivets glæder, og fra ca. 1850 begynder man at bygge landboliger nordpå fra København og i mindre grad også sydpå fra Helsingør (Mikkelsen 1986: 167ff.).

Figur 6 og 7: Strandvejen Humlebæk sommeren 1910 (Mikkelsen 1986: 170). Fiskerfamilie 1908 (Mikkelsen 1986: 84).

Landliggerkulturen udvikler sig op mod år 1900 og kommer indirekte også til at spille en rolle for fiskeriet. Både lystsejladser og rutefart har brug for at kunne lægge til. Der findes imidlertid ingen havne op langs kysten (bortset fra Humlebæk statshavn der stod færdig i 1816), kun såkaldte vaser, små sten- eller træmoler, og passagerer må sættes i land ved hjælp af små både. Fra ca. 1870 begynder rederiet DFDS således at yde tilskud til forbedringer af havneforholdene, fx i Sletten og Espergærde, og en ny havn åbnes i Snekkersten i 1873, i samarbejde med Skotterup, og denne gang finansieret af lokale støttefester, et statstilskud på 1000 rigsdaler og sågar et personligt tilskud fra Christian d. 9. på 300 rigsdaler (Mikkelsen 1986: 172f. og 113ff.; Topsøe-Jensen 1979: 197f.). Tårnbæk og Skovshoved tættere på København får de første havne allerede i 1865-66 og 1869 (Topsøe-Jensen 1979: 196). Fiskeriet udvikler sig også, i form af nye fangstmetoder, fx større og bedre bundgarn. Den traditionelle fangst var først og fremmest ål på privilegerede fiskestader, en fangst som var ganske lukrativ til midten af 1900-tallet hvor ålene begyndte at forsvinde, men der blev også fanget andre fisk, fx sild, fladfisk, torsk, hornfisk m.m.

Udviklingen i sidste halvdel af 1800-tallet har givetvis givet fiskerne øget velstand og en større kontaktflade, fx er Snekkersten-Skotterup et af landets største fiskerlejer i 1880 (Mikkelsen 1986: 161; se også 46ff.). Hertil kommer de løbende biindtægter som følge af landligere og lystsejladser, der for alvor tager til i de sidste par årtier af århundredet (jf. Topsøe-Jensen 1979: 191ff.; Møller 1994: 144). Fx bliver det almindeligt at fiskerfamilier tjener gode penge ved at flytte ud af deres huse om sommeren og overlade dem til en landliggerfamilie i kortere eller længere perioder (jf. fx Bøgh 1985b). Denne praksis sættes i system og får i stigende grad kommerciel karakter, jf. også det store antal badhoteller og sommerpensionater der opføres på hele strækningen (jf. Bøgh 1985c), og der opbygges en omfattende lokaløkonomi centreret omkring landliggerne. Men på trods af den øgede kontakt er det tvivlsomt om de to, meget forskellige befolkningsgrupper nærmer sig hinanden. Fiskerbefolkningen antog tydeligvis en række borgerlige livsformer og forbrugsmønstre, ligesom på landet i samme periode, i takt med den øgede velstand og den massive tilstedeværelse af de velhavende københavnske borgere (jf. fx billedmateriale i Mikkelsen 1986, fx 54, 180 og 187). Lejlighedsvis opstår der også mere daglige kontakter (jf. fx Bøgh 1985b: 68-73), men møderne forbliver korte og distancere(n)de – man forbliver ”os og dem”, og samlivet kan i lige så høj grad siges at udmunde i en social og kulturel positionering mellem de forskellige sociale lag (Selmer 1985; jf. også Mikkelsen 1986: 176ff.). Da tilflytternes antal stiger kraftigt omkring år 1900, begynder de også at interesse sig mere for hinanden end for den meget anderledes lokalbefolkning (Bøgh 1985b: 75).

Landliggerens tilstedeværelse var især i begyndelsen båret ikke kun af et ønske om frisk luft og natur, men også af en iver efter at finde noget ”uspoleret”, og de fattige fiskerlejer og deres befolkning kan beskrives som ”uberørte og maleriske” (jf. Bøgh 1985b: 62), ligesom der fremstilles postkort hvor fiskerne bliver stillet op i typiske arbejdssituationer foran fotografen, fx i færd med at røgte garn på bødepladsen (jf. fx Mikkelsen 1986: 65; Selmer 1985: 261). Men når kontakten bliver længere og tættere, begynder de mindre bemidlede befolkningsgrupper pludselig at udmærke sig ved deres lugt, det simple og tarvelige, og en decideret ”nedladende vurdering” er ikke ualmindelig (Selmer 1985: 247ff.). Fiskerbefolkningen kan på deres side undrende iagttage hvordan landliggerne tager længere ophold på stranden alene for fornøjelsens skyld og sågar kan finde på at bade (jf. Mikkelsen (1986: 169). Samtidig er deres forhold til tilflytterne gennemsyret af en benovelse over den materielle overflod og en autoritetstro standsbevidsthed der gør at man holder sig tilbage og i en række tilfælde indordner sig og bøjer nakken, ofte ud fra et pragmatisk hensyn til at tilflytterne også er en indtægtskilde (Selmer 1985: 253ff.).

Selvom landliggerens tilstedeværelse intensiveres frem mod år 1900, ændrer situationen sig alligevel markant da kystbanen indvies i 1897 (jf. Topsøe-Jensen 1979: 202ff.). Transporttiden mellem Helsingør og København skæres ned fra tre timer til fem kvarter, hvilket muliggør at man på hele strækningen kan tage frem og tilbage på arbejde samme dag. Næsten symbolsk sælger DFDS rutefarten blot tre år senere i år 1900. Nærmest fra den ene dag til den anden bliver landliggerne til fastliggerne, og tilflytningen øges, ikke mindst på den nordlige del af strækningen. Byggeriet er ofte ukontrolleret, fiskerlejerne ligger i princippet i de pågældende kommuners landzone, fx fik Tikøb-Hornbæk-Hellebæk kommune først en bygningsvedtægt for kystdistrikterne i 1908 (Mikkelsen 1986: 177f.; Topsøe-Jensen 1979: 215ff.). Tilflytterne sætter med det samme et markant præg på fiskerlejernes udseende og funktion, og de kommer med penge til veje og havn og stationer.

Stationsbyerne på landet udvikler nogle karakteristiske sociale strukturer i tæt samspil med den omgivende landbokultur, og selvom sproget bliver udtyndet dialekt og senere rigsmålspræget regionalsprog, har det sit udgangspunkt i og henter træk fra de omgivende, lokale dialekter. Øresundsfiskerlejerne synes derimod at blive opslugt af en pludselig, demografisk og kulturel bølge, og det er svært at forestille sig at de sociale strukturer og de sproglige interaktionsmønstre har givet grundlag for udviklingen af en fælles, regionalsproglig norm med udgangspunkt i den lokale dialekt. Fiskerbefolkningen adopterer som nævnt ydre, borgerlige livsformer, men det betyder ikke nødvendigvis at man også overtager borgerlig kultur og tankesæt – tilsyneladende udvikles der kun i meget begrænset omfang en fælles

kultur overhovedet (jf. Selmer 1985). Allerede i 1901 noterer en forfatter at fiskerne måske arbejder mindre end før og ikke fanger så mange fisk, men det skal ikke lægges dem til last: ”Det er da til deres ære, at de pynter op på hytten, en hæderlig sag, om de udbyder den til leje.” Og han fortsætter: ”Naturbørn kunne de ikke blive ved at være, da de så at sige opslugtes af den store by” (Topsøe-Jensen 1979: 196).

Kystbanens ankomst omkring århundredskiftet er i øvrigt næsten sammenfaldende med at den tekniske udvikling også pludselig begynder at få interne konsekvenser for øresundsfiskerlejerne. Der var i forvejen opstået en konkurrence mellem stadefiskere og frie fiskere om rettighederne til fiskeriet ud for ålestaderne. Med motorbådenes fremkomst og havgående både med trawl, der var hjemmehørende på nordkysten, fx i Gilleleje, blev fiskerlejerne syd for Helsingør udsat for en voldsom konkurrence som deres mindre både ikke kunne hamle op med (Mikkelsen 1986: 67). Det kan være grunden til at mange fiskere fra Skovshoved, Tårnbæk og Sletten nedsatte sig som erhvervsfiskere i Dragør omkring år 1900 (Hjorth & Petersen 1999). De forbedrede fangstmetoder i anden halvdel af 1800-tallet øger i øvrigt ikke blot fangsten af fisk, men også behovet for kontanter til brug for de nye redskaber, og begge dele gør at man oftere må søge mod København i skib for at afsætte fangsten (Mikkelsen 1986: 164).

Figur 8 og 9: Fiskerkone fra Sletten klar til salgstur 1920 med rygekube (Mikkelsen 1986: 158). Flydende fiskehandel i Helsingør 1930'erne (Mikkelsen 1986: 165).

Som nævnt (afsnit 3.2) giver fiskerioptegnelserne, hverken i 1932 eller senere, oplysninger om fiskerlejernes kontaktflader og -mønstre udadtil. Det var traditionelt fiskerkonerne der handlede – fiskerne røgtede garn m.v. fra meget tidlig morgen,

og når de kom hjem med fangsten ved 5–6-tiden, overtog fiskerkonerne stafetten og gik ud på salgstur, ofte til faste kunder, både fastboende og evt. landliggere. Disse ture kunne være ind i landet, fx med en rygkube hvor fiskene blev holdt fugtige (jf. Figur 8), men bedst med en trillebør hvor fiskene kunne transporteres levende i en balje med vand (jf. Figur 10 og 11). Denne bevægelse foregik langs Strandvejen, og ofte helt til København eller Helsingør, hvor fiskerkonerne havde faste salgssteder, enten på et samlet sted, eller på individuelle gadehjørner e.l. (jf. Figur 11) (Mikkelsen 1986: 155–166; Topsøe-Jensen 1979: 144–146). Men der blev også solgt fisk til forbipasserende skibe eller evt. på stranden, fx til lokale bønder, og der blev sejlet fisk direkte til København og Helsingør (jf. Figur 9), ligesom nogle fiskere undertiden skaffede sig et udkomme eller flere indtægter ved at opkøbe fisk, også af svenske fiskere, og videresælge dem (jf. fx Møller 1994: 187). I disse tilfælde er det altså fiskerne der står for salget og indgår i de sproglige møder, og der er også enkelte eksempler på mænd der gik på salgstur med rygkube og trillebør.

Figur 10 og 11: To koner fra Snekkersten efter endt salgstur 1908 (Mikkelsen 1986: 161). Fiskerkonerne på deres plads på Axeltorv i Helsingør (Mikkelsen 1986: 157).

6 Konklusioner, spørgsmål og videre arbejde

Undersøgelsen af optegnelserne fra øresundsfiskerlejerne ved Uff i 1932 peger på to overordnede forhold som man må være bevidst om når eller hvis man gerne vil svare mere fyldestgørende på spørgsmålet om der har eksisteret et øresundsmål: 1) manglen på data og 2) vigtigheden af at tage højde for de forskellige kontekster. Denne artikel lider selv under det første – det er langt fra alle relevante data der er blevet endevendt. Til gengæld har undersøgelsen givet tydelige eksempler på hvor vigtigt det vil være at tage de forskellige kontekster i ed. Det er et godt spørgsmål

om det vil være muligt at nå frem til en mere endegyldig konklusion vedrørende de ældre lag og karakteristika i et evt. øresundsmål – kildeforholdene er og bliver en udfordring, det levende sprog er for længst forsvundet, herunder fx et helt afgørende træk ved netop dette mål, nemlig tonegangen. Et citat af OW i BR's efterladte papirer viser mere end tydeligt hvilken type data man vil være henvist til. OW giver her en karakteristik af sproget hos en ældre københavner ("Fru Petersen"): "Især sætningstonen var påfaldende. Den "springer" omtrent som Tårbækssk, men ikke så meget, d.v.s. jævn eller lidt stigende til hen imod slutningen, hvor den brat falder, ofte med stød på dét ord." (Ms.saml. Acc.nr. 287,I). Måske er der bedre muligheder for at belyse den senere udvikling, samspillet mellem (ældre) (nord)sjællandsk, (ældre?) skånsk-svensk og nyere københavnsk eller rigsmål, fx under inddragelse af eksisterende lydoptagelser og yderligere historiske kilder, men det vil stadig forudsætte at man er opmærksom på de forskellige sproglige lag, og de er svære at adskille præcist som følge af manglen på kilder (fx til ældre københavnsk).

Men specifikt hvad angår materialet fra 1932, viser undersøgelsen klart at der er noget at hente, også selvom det har sine begrænsninger (jf. afsnit 3). Faktisk vil det være umuligt at komme uden om i en samlet undersøgelse af et øresundsmål, både i kraft af sin alder, sin kvalitet og sit ikke ubetydelige omfang. Som vist kan der fx godt hentes antydninger af en mulig skånsk-svensk sprogpåvirkning i materialet fra 1932 i kombination med det øvrige materiale i Ømålsordbogens samlinger (jf. afsnit 4). Man taler om et "jerntæppe" mellem Sverige og Danmark efter Svenskekrigene, hvor Sverige forbyder al kommunikation med Danmark, et forhold der også henvises til i dialektologiske undersøgelser (jf. Strandberg 2019 med henvisninger; jf. endvidere Katlev (2006) om skånsk historisk og aktuelt). Jerntæppet blev håndhævet ca. 1680–1820. Men spørgsmålet er hvor tæt et sådant jerntæppe har været?

Olsen (1932) undersøger hvem der opnår borgerskab i de danske byer fra ca. midten af 1600-tallet (afhængig af kildemateriale) og til 1797. Heri ses en voldsom nedgang i perioden 1699–1797 i antallet af københavnske borgere født i Skåne, fra 18,9 % i 1699–1705 til blot 1,4 % i 1786–1797 (Olsen 1932: 95, 98–100). En tilsvarende nedgang ses imidlertid ikke i Helsingør. Andelen af skånskfødte borgere i denne by falder ganske vist, men ikke mere end at procentdelen i sidste halvdel af det 18. århundrede er betydelig: fra gennemsnitligt 25,75 % i perioden 1691–1745 til 9,97 % i 1746–1797. Helsingør skiller sig igennem hele 1700-tallet ud i forhold til de øvrige sjællandske købstæder i kraft af at have en betydelig andel skånskfødte borgere (bortset fra Køge, men tallene herfra er meget ufuldstændige), og byen har i øvrigt også den største andel af udenlandske borgere (jf. Olsen 1932: 37f.).

Med hensyn til kontakten mellem Sjælland og Skåne i det 19. århundrede (efter 1820) nævner Mikkelsen at danske fiskere opkøber fisk til videresalg af svenske fiskere i både 1835 og 1860 (1986: 162), og at fiskere fra Sletten fanger sild i Landskrona i 1835 (1986: 67). Møller (1994: 140) giver eksempler på indvandring fra Hven til Vedbæk i starten af 1800-tallet, jf. Rohmanns noter fra Skovshoved (afsnit 2). En jævnlig kontakt mellem befolkningerne ses også indirekte i en kommentar fra begyndelsen af 1800-tallet til Frederik 6.s nyoprettede kystpoliti (1817) (muligvis politisk foranlediget af fx Malthe Conrad Bruuns flugt til Hven i 1796 og hjemmelige besøg i Danmark). Ifølge kommentaren fik kystpolitiet ikke andet ud af deres anstrengelser end at de ”fra første hånd fik synet af de mange smukke skånske bønderpiger, som kom herover” (Topsøe-Jensen 1979: 76). I sproglig henseende er en skånsk-svensk påvirkning velkendt i dragørsk, og iagttagelserne af enten stødløshed eller svagt stød ses også fra Skovshoved. Men kan man forestille sig dette træk udviklet og indlejret i øresundsfiskerlejerne i løbet af nogle få årtier efter ca. 1820? Det skånsk-svenske spor synes imidlertid relevant nok at følge.

Påvisningen af eventuelle særtræk bringer nødvendigvis et andet spørgsmål på bane, nemlig om øresundsfiskerlejerne er eller har været en samlet enhed, sprogligt og sociokulturelt. I den stærkeste version ville man med tilstrækkelige data på hånden kunne argumentere for at øresundsfiskerlejerne udgjorde et afgrænset sted, et sjællandsk underdialektområde med om ikke en norm, så i hvert fald en stabil sproglig mønsterdannelse og -opretholdelse. Men enkelte, lokale særtræk kan også bare være lokale variationer, fx ordet *blikke* brugt som et låneord i de nordlige fiskerlejer (jf. afsnit 4). Og er vi overhovedet sikre på at eventuelle konstaterede sproglige særtræk har gjort sig gældende i alle øresundsfiskerlejerne? Den tidlige diskurs om fænomenet har undertiden den uheldige konsekvens at man tænker på sproget i de forskellige øresundsfiskerlejer som ét mål og ét sted, jf. fx brugen hos Thorsen (1929) og Skautrup (1968) (jf. afsnit 1). Men faktisk er der undervejs i arbejdet med indsamlingerne i 1932 dukket oplysninger op der beskriver interne forskelle blandt fiskerlejerne, tydeligst på det sociokulturelle og historiske område, men der er også bemærkninger om sproglige forskelle.

Dragør springer umiddelbart i øjnene som et meget åbenlyst eksempel på socio-kulturelle forskelle. Efter at sildefiskeriet gik ned i 1500-tallet, udviklede byen sig i 1600-tallet til en betydelig handels- og søfartsby. Handelsflåden var omkring år 1800 Danmarks næststørste, med ca. 80 fartøjer – først i slutningen af 1800-tallet blev Dragør primært en fiskerby. Byen havde også en særlig administration, først direkte under den nærliggende, relativt velstillede landsby Store Magleby med den karakteristiske nederlandske kultur, festtraditioner og gamle, kongelige privilegier,

dernæst i form af et særligt byforstanderskab der først ophæves i 1910. Mange hollænderfamilier flyttede især fra omkring 1700 til Dragør og blev skippere og sømænd. Kontrasten til fattige, små fiskerlejer som fx Tårbæk eller Sletten med en helt anderledes historie, socioøkonomiske betingelser og kontaktflader er markant.

Men nok så interessant i forhold til optegnelserne i 1932 er der også forskelle mellem fiskerlejerne nord for København. Snekkersten nævnes fx allerede som et mere velstillet fiskermiljø i 1700- og 1800-tallet med gode fangstmuligheder og ”gudfrygtige mennesker”, i modsætning til det nærliggende Sletten hvor ”de aller fleste ere i yderste armød” ifølge Krøyer i 1835 (Mikkelsen 1986: 65f.). Sletten får heller ikke en fuldblods havn i slutningen af 1800-tallet, hvilket måske er medvirkende årsag til at mange herfra flytter til Dragør ca. 1900. Gilleleje og nordkysten har sin egen historie, fra egen kirke og velstand i 1700-tallet, over svigtende fangst og sandflugt i 1800-tallet til fornyet fremgang i 1900-tallet med motorbådene m.v.

Farvandene og dermed indtægtsmuligheder såvel som kontaktflader varierer også. Fx giver det roligere, lave vand på strækningen fra København til Rungsted mulighed for opsætning af landgangsbroer hvor dampskibe tidligt kan lægge til, i modsætning til de mere voldsomme naturforhold på strækningen nordpå til Helsingør hvor udflugtsgæster og landliggere er henvist til at blive roet i land af lokale fiskere (Topsøe-Jensen 1979: 150). Det ansporer til gengæld til anlæggelsen af havne der bliver en styrke for fiskeriet, og hvor fiskebestand og fangstmuligheder generelt er rige (jf. Mikkelsen 1986). Flere ting taler i det hele taget for at skelne mellem strækningen Rungsted mod København og Nivå mod Helsingør (jf. Figur 2), i hvert fald i det 19. århundrede, både hvad angår trafik, bebyggelse, landliggere og sommergæster. Topsøe-Jensen (1979) beskriver hvordan det københavnske borgerskab allerede tidligt i 1800-tallet er i gang med at erobre flere steder på strækningen umiddelbart nordpå i form af ikke kun udflugter, men også opførelse af landsteder, fx Enrum i Vedbæk og Aggershvile i Skodsborg (der oprindeligt slet ikke var et fiskerleje, men en bebyggelse opstået i tilknytning til lyststederne, jf. også Frederik 7.s brug af Skodsborg). Tårbæk om sommeren beskrives allerede i 1873 som et ”udflyttet stykke København”, og udstykninger af grunde var begyndt allerede nogle årtier forinden (Topsøe-Jensen 1979: 179, 182). På den nordlige strækning melder de københavnske landliggere først for alvor deres ankomst i større stil i slutningen af 1800-tallet, hvor tilstedeværelsen til gengæld øges mærkbart, og kystbanens indflydelse bliver også mest udtalt her (Topsøe-Jensen 1979: 63–74, 125ff.; jf. også 157f., 176ff., 193 og Bøgh 1985a: 48 om Tårbæk vs. Sletten).

Der nævnes også godmodige nabo-drillerier, som er velkendte i dialektsammenhænge, uden at det behøver at indebære nævneværdige forskelle i hverken sprog

eller livsform. Endelig er det relevant at have Helsingør og dennes karakteristika for øje, idet byen udgør det traditionelle afsætningssted for fiskerlejerne fra Gilleleje til Sletten indtil København begynder at sætte sit overgribende præg på handelen i 1900-tallet. Og som nævnt skiller Helsingør sig ud i kraft af en bemærkelsesværdig stor andel af både udenlandsk og skånsk-fødte borgere (jf. Olsen 1932: 98).

Men der nævnes også enkelte sproglige forskelle. Citatet af Kaj Bom om den gamle ”traditionsbærer” fra Vedbæk fortsætter fx med følgende karakteristik: ”Hans kone var fra Sletten, og i hendes sprog var stødet et inventar, i hans derimod et krydderi, et drys” (Ms.saml. acc.nr. 287,I). Optegnelsen er dog fra 1942, hvor rigsmål og københavnsk kan spille en stor rolle. Den lokalhistorisk interesserede dyrlæge N.S. Lorentzen fra Tårnbæk (1861–1928) nævner også at man – og han selv – tydeligt kan høre forskel på fiskere fra Skovshoved, Tårnbæk, Vedbæk, Rungsted og Sletten, men de træk der adskiller, er primært ”tonegang” samt ”enkelte ord”. Og dermed er vi tilbage ved start: trækkene stød(løshed) og tonegang, og udfordringerne med at skaffe data der kan bidrage med afgørende svar på spørgsmålet om øresundsmålet – eller øresundsmålene.

*Tak til den anonyme fagfælle for oplysninger om Børge Rasmussen og for en række nyttige litteraturhenvisninger.

Litteratur

- Andersen, Poul 1932. Beretning om Udvalg for Folkemaals Virksomhed 1909-32. *Fortid og Nutid* 9. 161–210.
- Andersen, Poul 1939. Udvalg for Folkemaals Virksomhed 1933–38. *Danske Folkemaal* 12. 17–64.
- Andersen, Poul 1954. *Orientering i dansk Dialektologi. Grundbog med Tekst-Øvelser*. Københavns Universitet.
- Bennike, Valdemar & Marius Kristensen 1898–1912. *Kort over de danske Folkemaal*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag
- Bramsen, Bo (red.) 1995. *Strandvejen før og nu* 1–2. København: Politikens Forlag.
- Brøndum-Nielsen, Johannes 1927. *Dialekter og dialektforskning*. København: J.H. Schultz Forlag.
- Bøgh, Charlotte 1985a. Ferie – hvad er det? *Arv og Eje* 1985 (*Sommerglæder*). Årbog Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. 37–60.
- Bøgh, Charlotte 1985b. Landliggere til leje hos lokale. *Arv og Eje* 1985 (*Sommerglæder*). Årbog Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. 61–96.

- Bøgh, Charlotte 1985c. Badehoteller – borgerskabets borge. *Arv og Eje* 1985 (*Sommerglæder*). Årbog Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. 149–198. dragoerhistorie.dk. Besøgt 1.11.2021.
- Espersen, I.C.S. 1908. *Bornholmsk Ordbog*. København: Det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.
- Gudiksen, Asgerd 2021. Ømålsordbogens samlinger som sproghistorisk kilde. *Danske Talesprog* 21 (dette bind).
- Gudiksen, Asgerd & Henrik Hovmark 2009. Måske husker De noget alle andre har glemmt. Asgerd Gudiksen et al. (red.) *Dialektforskning i 100 år*. København: Københavns Universitet. 13–64.
- Hjorth, Birte & Gunvor Petersen 1999. Fiskeri. *Nyt fra lokalhistorien (Dragør)* 10.
- Jensen, Knud B. 1927. Sjællandske Dialektforskelle. *Danske Folkemaal* 1. 33–41.
- Katlev, Jan 2006. Er der et sprog der hedder skånsk? *Mål og mæle* 29(1). 23–29.
- Kornhall, David 1968. *Sydsvenska fisknamn*. Lund: C.W.K. Gleerup.
- Mikkelsen, Birger 1986. *Fiskerne – fra Kronborg Hage til Sletten*. Helsingør: Nordisk Forlag for Videnskab og Teknik.
- Møller, Jan 1994. *Strandvejens Fiskerlejer*. København: Forlaget Cicero.
- Olsen, Albert 1932. *Bybefolkningen i Danmark paa Merkantilismens Tid*. Merkantillistiske Studier 1. Universitetsforlaget i Aarhus.
- Pedersen, Inge Lise 2009. 500 års landbohistorie spejlet i talesproget: De danske dialekters død i fire akter. *Landbohistorisk Tidsskrift* 2009(2). 41–70.
- Rasmussen, Børge 1937. Lidt om gammelkøbenhavnsk. *Danske Folkemaal* 10. 113–119.
- Selmer, Jørgen 1985. Landliggere og lokalbefolkning. *Arv og Eje* 1985 (*Sommerglæder*). Årbog Dansk Kulturhistorisk Museumsforening. 199–266.
- Skautrup, Peter 1944-70. *Det danske Sprogs Historie* 1–5. København: Gyldendal.
- Skautrup, Peter 1927-79. *Et Hardsyssemål* 1–2. København.
- Strandberg, Mathias 2019. Vad är danskt och vad är svenskt i Skånes dialekter. *Dialekter i rigt mål*. Modersmål-Selskabet. 287–310.
- Thorsen, P.K. 1929 [1910]. Københavns Dialekt tillige med noget om københavnske Gadenavne. *Afhandlinger og Breve* 2. København: Det Schönbergske Forlag. 136–156.
- Topsøe-Jensen, Torben 1979. *Fem mil langs Øresund. Træk af Strandvejens historie*. København: Gyldendal.
- Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer* 1–1992-. København: Københavns Universitet & Universitets-Jubilæets danske Samfund.

Henrik Hovmark

Lektor, ph.d.

Ømålsordbogen

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

Københavns Universitet

hovmark@hum.ku.dk